

Respublika OAK jurnali

ISSN 2181-4201

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY-METODIK JURNALI

IYUL 2026, 4-SON

BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
<https://etjournal.buxdpi.uz>

**BUXORO DAVLAT
PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY – METODIK JURNAL

№. 4

O'QUV JARAYONIDA TALABALARNING MUSTAQIL ISHLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Aminov Akmal Shavkatovich,

Buxoro davlat pedagogika instituti “Musiq va tasviriy san’at” kafedrası
dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta’lim o’quv jarayonida talabalarning mustaqil ta’limni shakllantirishning ilmiy - nazariy asoslari tahlil qilingan. Hamda oliy ta’lim o’quv jarayonida mustaqil ishni tashkil etishning omillari, shakllari va o’ziga xos pedagogik xususiyatlari muhokama etilgan.

Kalit so’zlar: mustaqil ta’lim, bilish faoliyati, mustaqil ish, didaktik faoliyat, o’qitish shakli, kognitiv xususiyat, ijodiy yondashuv, differensial yondashuv.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Аминов Акмаль Шавкатович,

Доцент кафедры "Музыка и изобразительное искусство" Бухарского
государственного педагогического института

Аннотация: В данной статье анализируются научно-теоретические основы формирования самостоятельного обучения студентов в учебном процессе высшего образования. Также обсуждаются факторы, формы и специфические педагогические особенности организации самостоятельной работы в образовательном процессе высшего образования.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, познавательная деятельность, самостоятельная работа, дидактическая деятельность, форма обучения, когнитивная характеристика, творческий подход, дифференцированный подход.

PEDAGOGICAL FEATURES OF FORMING STUDENTS' INDEPENDENT WORK SKILLS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Aminov Akmal Shavkatovich,

Associate Professor of the Department of Music and Fine Arts, Bukhara State
Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the scientific and theoretical foundations of the formation of students' independent learning in the educational process of higher education. The factors, forms, and specific pedagogical features of organizing independent work in the educational process of higher education are also discussed.

Keywords: independent learning, cognitive activity, independent work, didactic activity, form of teaching, cognitive characteristic, creative approach, differential approach.

Jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichi ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy jarayonlarning murakkab o'zaro bog'liqligi sharoitida ro'y beradi, bu jamiyatning ehtiyojini sezilarli darajada oshiradi. Yangi sharoitlarda yuqori malaka va mas'uliyat bilan harakat qiladigan ijtimoiy faol shaxsni tarbiyalash turli ijtimoiy omillarga bog'liq bo'lib, ular orasida ta'lim tizimini bosqichma-bosqich takomillashtirish muhim o'rinni egallaydi. Bu shaxsda mustaqil faoliyat ko'nikmalari, ijodiy qobiliyatlari va tafakkuriy xilma - xillik xususiyatlarga ega har tomonlama rivojlangan xususiyatlarni shakllantirish faol hayotiy pozitsiyasining asosiy ko'rsatkichiga aylanib bormoqda.

Mustaqil ta'lim-bu ta'lim shakli bo'lib, u ko'plab o'rta maktablar, kollejlari va boshqa ta'lim muassasalari tomonidan taklif etiladi. Ba'zan bu yo'naltirilgan o'rganish deb ataladi va bu aksariyat hollarda nazoratsiz amalga oshiriladigan ta'lim faoliyati hisoblanadi. Odatda, talaba va o'qituvchi talaba tomonidan o'qituvchi rahbarligida olib boriladigan tadqiqotlar uchun mavzuni kelishilgan miqdordagi kreditlar bo'yicha kelishib olishadi. Mustaqil tadqiqotlar yaxshi motivatsiyaga ega bo'lgan talabalarga an'anaviy akademik dasturga mos kelishi shart bo'lmagan, lekin talabani qiziqitirgan mavzuni o'rganishiga imkon beradi. Bu talabalarga maxsus materiallarni o'rganish yoki tadqiqot tajribasini olish imkonini beradi. [1]

Mustaqil tadqiqotlar talabalarga o'z qiziqishlarini chuqurroq o'rganish va kelajakda o'z iste'dodlarini qanday va qayerga yo'naltirishlari to'g'risida muhim qarorlar qabul qilish imkoniyatini beradi. Mustaqil o'rganishni tushunishning yana bir usuli - masofadan turib o'rganishni tushunish. Masofaviy o'qitish-bu nazariya bo'lib, talaba o'qituvchisidan aqliy yoki jismoniy uzoqlikdagi masofada joylashgan bo'ladi. Bunda talaba va o'qituvchi ish varag'i, insho yoki internetdagi veb-sayt kabi narsalar bilan bog'langan bo'ladi. [2]

O'zbekistonda ta'lim mazmunini isloh qilish milliy qadriyatlarga tayanishni amalga oshirishni, o'qitishda (sinf va maktabdan tashqari shakllarda) o'quvchilar shaxsini rivojlantiruvchi eng mos uslub, uslub va ta'lim usullaridan oqilona foydalanishni taqozo etadi. Bu usullardan biri mustaqil ish bo'lib, u pirovardida faollik va tafakkur mustaqilligini rivojlantirish, o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, ularning faol hayotiy pozitsiyasini o'z ichiga oladi.

Bu ko'nikma va malakalarni to'liq o'zlashtirgan, oliy o'quv yurtlarida ana shu fazilatlarni shakllantirgan o'qituvchilargina talabalarda jamiyat uchun eng qimmatli shaxsiy fazilatlarni (mustaqil fikrlash, voqelikka ijodiy munosabatda bo'lish va h.k.) shakllantirishga qodir bo'ladi. O'quv jarayonida mustaqillikni shakllantirish muammosining nazariy shart-sharoitlari materialistik dialektikani bilishning asosi va usuli sifatida ishlab chiqqan faylasuflarning asarlarida mavjud. Psixologiya, pedagogika va metodologiya fanlari tizimida mustaqil ishni tashkil etishning nazariy shart-sharoitlari yaratilgan. Pedagogika fanida M.A.Danilov, M.N.Skatkin, M.I.Maxmutov va T.I. Shamova va boshqa ko'plab tushunchalar paydo bo'ldi: nazariy fikrlashning rivojlanishi (V.V. Davydov, D.B. Elkonin); ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish (Yu. Sharova); kognitiv qiziqishlarni shakllantirish (G.I. Shuchukina); muammoli ta'lim (M.I.Maxmutov, A.M. Matyushkin, I.Ya.Lerner); tabaqalashtirilgan ta'lim (N.A.Menchinskaya, G.S. Kostyuk); o'qitish va dasturlashtirilgan o'qitishda algoritmlash (N.F. Talyzina, T.A. Ilyina); mashg'ulotlarni optimallashtirish (Yu.K. Babanskiy) va boshqalar[3].

Nomlangan nazariy tushunchalar o'sha davrda tug'ilgan bo'lib, pedagogik nazariya va amaliyot rivojlanishining asosiy ehtiyojlarini aks ettiradi, o'quvchilarning mustaqil faoliyatini shakllantirishga ma'lum hissa qo'shadi, garchi ularning hech biri bu muammoni unga xos bo'lgan o'qitish sharoitlari va shakllaridan kelib chiqqan holda alohida ko'rib chiqmaydi. Xorijiy didaktika va psixologlar tomonidan olib borilgan fundamental tadqiqotlar zamonaviy didaktika, psixologiya fanining rivojlanishiga, xususan, mustaqil ishlarni tashkil etish muammosiga katta ta'sir ko'rsatdi. Masalan, F.Brauner, E.Golos, A.Pinsenba, G.Kaus, L.Kelemen, G.Hibsh, V.Voll, D.J.Sedler va boshqalarning ishlarida haligacha talabalarining mustaqil fikrlashini tashkil etishning ma'ruza davomida amalga oshiriladigan turi – muammoli savollar qo'llanilishi ko'p qo'llaniladi.[4]

Talabalarining mustaqil faoliyatini tushunishda noaniq va munozarali narsalar ko'p. Mustaqil ishni tashkil etish shakllari va usullari, uning mazmuni, tuzilishini tanlash, mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmlari aniq

belgilanmagan. Kasbiy tayyorgarlik tizimida ma’ruza, seminar, laboratoriya va amaliy mashg’ulotlar o’tkazishning an’anaviy shakllari talabalarning bilim mustaqilligi va ijodiy faolligini shakllantirishga yolg’on yordam bermaydi. O’quv amaliyotiga o’quvchilarning o’zlari tomonidan bilim, ko’nikma va malakalarni faol, mustaqil ravishda o’zgartirishning yangi shakllari joriy etilgandagina o’rganishdagi passivlik bartaraf etiladi. Agar ta’limni yaxlit jarayon sifatida ko’rib chiqsak, xulosa qilishimiz mumkinki, olimlarning sa’y-harakatlari birinchi navbatda sinfdagi mustaqil ishning mazmunli tomoniga qaratilgan bo’lib, sinfdan tashqari ishlar jarayonida mustaqil ijodiy faoliyatning didaktik asoslarining ahamiyatini biroz susaytiradi. Bizning fikrimizcha, hozirgi vaqtda yaxlit pedagogik jarayonda o’quvchilarda mustaqil ijodiy faoliyatni shakllantirishning didaktik asoslarini rivojlantirish uchun barcha shart-sharoitlar yaratilgan.

O’quv jarayonining mohiyatini mustaqil o’quv faoliyati ko’nikmalarini shakllantirishning eng muhim manbai sifatida tushunish, o’quvchilarning aqliy qobiliyatlari va bilish faolligini rivojlantirish muhim jihat hisoblanadi. Shu munosabat bilan mustaqil ishning talabalarning bilish jarayonlari, his-tuyg’ulari, irodasi va axloqiy fazilatlariga ta’siri mavjud. Biz ta’lim jarayonining har qanday jihatini o’rganishda jarayonning umumiy qonuniyatlarining eng muhim o’zaro ta’sirini hisobga olishni majburiy deb hisobladik, chunki faqat bunday yondashuv mohiyatan pedagogikdir. Bilimlarni mustaqil ravishda egallash va amaliyotda qo’llash uchun intellektual ko’nikmalarni shakllantirish jarayonida yuzaga keladigan mustaqil ish turlariga katta e’tibor berilishi kerak.

O’quv jarayonida talabalar va o’quvchilarning mustaqil ishini yaxlit ta’lim tizimida tashkil etishning turli masalalari, mustaqil fikrlashni shakllantirishning pedagogik shartlari, mustaqil ishning alohida roli va o’ziga xosligini belgilovchi omillar, mustaqil ishning turli tashkiliy shakllarining xilma-xilligi, talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatining o’quv jarayonining samaradorligiga bog’liqligi, talabalarning mustaqil ish mazmuni va ko’nikmalarini aniqlash, talabalarning mustaqil ijodiy faolligi va darajasini aniqlash; shuningdek, amaliyotga tatbiq etilgan o’quv-uslubiy qo’llanmalar va uslubiy tavsiyalar ishlab chiqishga alohida e’tibor qaratish lozim. Bilish jarayonini tashkil etish muammosi, ta’limda mustaqil fikrlashni rivojlantirish muammosini o’rganishga ma’lum hissa qo’shgan yuqorida qayd etilgan mualliflarning asarlarini o’rganish shuni ko’rsatdiki, o’quvchilarning mustaqil ishini tashkil etish tamoyillari va usullariga, uning mazmunini tarkibiy tahlil qilishga e’tibor qaratish zarur.

O’quvchilarning mustaqillik darajasini o’rganish natijalari shuni ko’rsatdiki, ularning bilimlarni mustaqil egallash va amaliyotda qo’llashning real qobiliyati maxsus izlanish va maqsadli ishlab chiqishni talab qiladi.[5] Hozircha oliy o’quv yurtlarida talabalarning mustaqil fikrlashdan ko’ra aniq ko’rsatmalarga amal qilish ustunlik qiladi, o’z-o’zini tarbiyalash ko’nikmalari yetarlicha rivojlanmagan; Natijada o’quvchilarda jasorat va fikrlashning o’ziga xosligi, o’z g’oyaviy e’tiqodi, mantiqiy va mustaqil fikrlash qobiliyati yetishmaydi.

O’qituvchilar faoliyati bo’yicha mustaqil ishni rejalashtirish, material tanlash, bilimlarni umumlashtirish va tizimlashtirishga qaratilgan usul va usullarni tanlashda quyidagi jihatlariga alohida e’tibor qaratishi zarur:

- materialni tanlashda ilmiy faktlar, tushunchalar, qoidalar, qonuniyatlar va nazariy pozitsiyalarning ahamiyatlilik darajasi har doim ham o’quv materialining o’zida ob’ektiv ravishda mavjud bo’lgan ilmiy tushunchalarning "ierarxiyasi" hisobga olish;
- ilmiy tushunchalar va yangi o’rganilayotganlar o’rtasidagi bog’liqlik darajasi va xarakteriga e’tibor qaratish ;
- har xil turdagi ilmiy tushunchalar va qoliplarni o’zlashtirishdagi qiyinchilik darajasini tahlil qilish;

- ma’ruzalar, seminarlar, amaliy, laboratoriya va boshqa mashg’ulotlarning tegishli nisbatiga amal qilgan holda mustaqil ish mavzularini tanlash ;

Hozirgi vaqtda ta’lim tizimida “mustaqil ish” o’quv jarayonining muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida qaraladi va o’tilgan materialning kengligi yoki dominant didaktik maqsadlarga qarab alohida birliklarga ajratilmaydi. Talabalarning mustaqil ishiga bunday differensial yondashuv ko’pincha o’qituvchining o’quv amaliyotida mustaqil ishning bir xil uslubiy vositalari bilan yondashishiga olib keladi.

Bilim olishda mustaqillikni rivojlantirish jarayoni o’qituvchi va talabaning universitetda o’qish davomidagi uzluksiz, o’zaro aloqador harakatidir.[6] Uning tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat: ta’lim, tarbiya va maqsad va vazifalarni, mazmuni, usullari, tashkiliy shakllari va o’qitish vositalarini ishlab chiqish.

Xulosa o’rnida shuni aytish mumkinki, talabalarning mustaqillik ko’nikmalarini rivojlantirish jamiyat hayotining muhim sohasi deb hisoblasak, maqsadga muvofiq bo’ladi, chunki ushbu o’quv jarayonida boshqa sohalarda bo’lgani kabi, shaxs shakllanadi, uni tarbiyalash amalga oshiriladi, bilimlarning parchalanishi, empirik tabiati, uning yetarli darajada umumlashtirilmaganligi bartaraf etiladi, bilimlarni mustaqil egallash va uni amaliyotda qo’llash uchun qimmatli intellektual ko’nikmalar rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. В. Хендерсон, Юан. S. (1984). « Введение: теоретические взгляды на образование взрослых».
2. В. Хендерсон, Yuan. S .; Natenson, Maykl B. (red.). Самостоятельное обучение в высшем образовании.
3. Englvud Kliffs, Nyu-Djersi: Публикации по образовательным технологиям. S. 3 56. ISBN 978-0-87778-188-2. Проверено 25 мая 2013 года.
4. Azizov U. Kredit - modul tizimi va uning o’ziga hos xususiyatlari. <http://uzbekistonovozi.uz/uz/articles/index.php>. ECTION ID=161&ELEMENT
5. Buidakov X.B. Yaxlit pedagogik jarayonda yuqori sinf o’quvchilarining umumlashtirilgan bilimlarini shakllantirishning didaktik asoslari - Dushanbe: Maorif, 1992. - 80 b.
6. Danilov M.A. O’qitishning nazariy asoslari va talabalarning kognitiv faolligi va mustaqilligini rivojlantirish muammosi. //Uchen.zap.Kazansk.ped.in-ta.- Qozon, 1972, v.102.- B.3-23.
7. Komenskiy Ya.A. Tanlangan pedagogik asarlar, 2 jildda, M.: Pedagogika, T.1.-1982.- 656s.
8. Maxmutov M.I. Muammoli ta’lim: asosiy nazariy masalalar. M.: Pedagogika, 1975, - 368 b.

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA , PSIXOLOGIYA VA METODIKA	
SPORT YO'NALISHIDAGI QO'SHIMCHA TA'LIM ORQALI O'QUVCHILARNING BO'SH VAQTINI MAZMUNLI TASHKIL ETISHNING NAZARIY-PEDAGOGIK ASOSLARI Ibragimov Sanjar Saidjonovich	4
SUN'IY INTELLEKTDAN TA'LIM JARAYONIDA FOYDALANISHNING ETIK VA HUQUQIY JIHATLARI Umedjanova Malika Lukmanovna	8
AYOLLAR REGBISI: SHAKLLANISH TARIXI, ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IJTIMOY-PEDAGOGIK AHAMIYATI Ibragimov Manuchexr Baxtiyorovich	12
BOSHLANG'ICH SINF TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA TABAQALASHTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI Bozorova Hamida Shukriloyevna	15
O'ZBEK XALQ CHOLG'U ASBOBLARINING PAYDO BO'LISH TARIXI VA ULARNING MAKTAB DASTURIDAGI O'RNI Ibodov O'ktam Rasulovich	18
CHIM USTIDA XOKKEY MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA TALABALARINING TEXNIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI Ismoilov Husniddin	21
TABAQALASHTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA TASVIRIY SAN'ATGA OID KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI Bozorova Hamida Shukriloyevna	28
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING DARSDAN TASHQARI TARBIYAVIY FAOLIYATIDA MA'NAVIY-AXLOQIY FAZILATLARNI SHAKLLANTIRISH Jabborova Fotima Nutfullojon qizi	34
MAGISTRATURA TALABALARINING TADQIQOT KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN YONDASHUVNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI Jamshid Tagaymurodovich Parmanov	41
O'QUV JARAYONIDA TALABALARINING MUSTAQIL ISHLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI Aminov Akmal Shavkatovich	48
STEAM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA AXBOROT BILAN ISHLASH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA Usmonova Zulfiya Ilxomovna	52
SHARQ MUTAFAKKIRLARINING IQTISODIY QARASHLARI VA ULARNING PEDAGOGIK MOHIYATI Ruziyeva Gulinoz Fatilloevna	59
REFLEKSIV YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILAR O'QUV-BILUV FAOLIYATINI FAOLLASHTIRISH	65

Bozorov Vahobiddin Nuriddinovich	
---	--

O'QUVCHILARDA MILLIY ONG VA MILLIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQIY TADBIRLARNING O'RNINI VA AHAMIYATI Karimov Olimxo'ja Islomovich	79
ESTRADA QO'SHIQCHILIGI RIVOJIDA VOKAL FANINING ROLI Karimov Olimxo'ja Islomovich	83
FILOLOGIYA FANLARI	
USAGE CHARACTERISTICS OF NEW NOUN LEXEMES IN MODERN UZBEK NEWSPAPER AND ONLINE MEDIA LANGUAGE Saidova Khurshida Fakhridin qizi	87
TALABALARNING YOZMA NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA TARJIMA STRATEGIYALARINI QO'LLASH Norboyeva Shahnoza Jo'rabek qizi	93
ANTONIMLAR VA ULARNING LINGVOPOETIK VAZIFALARI ABDURAHMON JOMIY VA ALISHER NAVOIY ASARLARIDA Tavakkal Choriyev	99
METHODOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE THINKING THROUGH THE INTEGRATIVE TEACHING OF BRITISH CHILDREN'S LITERATURE Kodirova Zarina Bakhodirovna	117

ANIQ VA TABIIY FANLAR	
BIOLOGIYA O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA MAKTAB O'QUV-TAJRIBA UCHASTKASI FAOLIYATINI LOYIHALASHTIRISH VA TALABALARNING KASBIY FAOLLIGINI OSHIRISH Usmonova Mubashira Suvonovna	121
TIBBIY TA'LIM JARAYONIDA DIVERGENT TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI Bekchanova Soliha Davlatnazarovna	129
INTERAKTIV MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH ORQALI OLIY TA'LIMDA KOGNITIV FAOLLIKNI OSHIRISH METODLARINING KONSEPTUAL VA GNOSOLOGIK TAHLILI Asadova Sitora Sadullayevna	136
RAQAMLI TA'LIM MUHITINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI VA UNI TEXNIK YO'NALISHDAGI KASBIY TA'LIMDA QO'LLASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI Savriyev Shamshod Shuxrat o'g'li	141
REFLEKSIY YONDASHUV ASOSIDA "ODAM VA HAYVONLAR FIZIOLOGIYASI" FANINI O'QITISHNING METODIK TIZIMI Odilova Mahfuza Ochilovna	151

QAYDLAR UCHUN

QAYDLAR UCHUN

**TA'LIM
TRANSFORMATSIYASI
ILMIY – METODIK
JURNAL**
№. 4

BOSH MUHARRIR

Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, p.f.d. (DSc), professor MA'MUROV BAHODIR

BAXSHULLAYEVICH

Muharrir:
Texnik muharrir:
Sahifalovchi:
Dizayner:

A. Kalandarov
G. Samiyeva
Z. Elmurotova
M. Arslonov

Nashriyot litsenziyasi AI № 178. 08.12.2010. Original – maketdan bosishga ruxsat etildi: 01.07.2024.
Bichimi: 60/84 ¹/16 «Palatino Linotype» garn. Ofset bosma usulida. Ofset bosma qog'ozi. Bosma tabog'i
6,75 Adadi 50. Buyurtma № 124. Bahosi kelishilgan holda.

«Sharq-Buxoro» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahar O'zbekiston Mustaqilligi ko'chasi, 70/2 uy.
Tel: 0(365) 222-46-46

